

Војногеографски положај Савезне Републике Југославије

УДК:355.47(497.1)

Проф. др Слободан Мишовић, пуковник

Аутор разматра положај Савезне Републике Југославије у међународној заједници са друштвено-политичког, економског, геостратегијског, историјског, културно-просветног, војног и војногеографског становишта.

Војногеографски положај СР Југославије је неповољан и један је од најсложенијих положаја са становишта одбране, безбедности и осетљивости. У чланку су размотрени његови најзначајнији елементи: место на Земљи као потенцијалном општем ратишту; положај у европском геопростору; положај у геопростору Јужне Европе; положај у односу на најзначајније међународне комуникације; положај у геопростору Средоземља и положај у геопростору Балканског полуострва.

Савезна Република Југославија има веома сложен општи положај. Поред географских, такав положај су условили и економски, политички и војни чиниоци. Равнотежа снага која је била успостављена након Другог светског рата више не постоји, а савремено човечанство тежи остваривању другачијих вредности, посебно слободе и демократије, и вишем животном стандарду. У оквиру тих европских и светских промена треба посматрати промене и процесе у јужној Европи, Средоземљу и на Балкану.

Процена војногеографског положаја СРЈ сталан је процес и одвија се у оквиру сложених општих процена њеног геопростора. Она обухвата процену стања, збивања и динамичних промена у свету, и посебно на европском геопростору и у непосредном суседству. Војногеографски положај СРЈ процењује се са становишта утицаја географских чинилаца на осетљивост и безбедност њеног геопростора. Бројни географски чиниоци, који утичу на општи и, нарочито, на војногеографски положај СРЈ, у међусобном прожимању, главни су узрочници различитих негативних појава, стања и догађаја. Њихове последице, ако се правовремено не схвате и не отклоне, могу умногоме да утичу на безбедност југословенског геопростора и његову осетљивост у микрорегионима и макрорегионима европског геопростора.

Војногеографски положај СРЈ значајно је утицао на међусобне контакте и повезаност бројних народа на европском геопростору (Словени, Германи, Мађари, Турци, Грци, Албанци итд.). На војногеографски положај СРЈ утицало је, а и сада снажно утиче, укрштање различитих интереса великих сила и јаких економских групација. Наиме, на том геопростору сукобљавају се интереси САД, Русије и

Европске уније, на челу са Немачком. Сједињене Америчке Државе желе да учврсте своје присуство у југоисточној Европи утицајем на геопростору СРЈ, а на тај начин желе да се приближе и геопростору Руске Федерације и богатим каспијским и кавкаским изворима нафте и другим сировинским потенцијалима. Своје интересе теже да остваре преко НАТО-а и европских савезника, под различитим изговорима (првенствено заштита људских и грађанских права и развој демократије). Руска Федерација и даље тежи, преко геопростора СРЈ, да задржи снажан утицај и присуство на Балканском полуострву, због чега је прихватила ангажовање својих снага у оквиру снага Уједињених нација на Косову и Метохији. Европска унија, посебно уједињена Немачка, као њена водећа сила, тежи остваривању све већег утицаја на геопростор Балканског полуострва, и присуству у јадранском и средоземном басену. Посредно, на војногеографски положај СРЈ утичу и различите конфесије (ислам, католичанство и православље) ради ширења свог утицаја и придобијања нових верника. Међутим, најзначајнији елементи који утичу на комплексан војногеографски положај СРЈ јесу: 1) положај СРЈ на Земљи као планети; 2) положај СРЈ у европском геопростору; 3) положај СРЈ у геопростору јужне Европе; 4) положај СРЈ у односу на важне међународне комуникације; 5) положај СРЈ у геопростору Средоземља; 6) положај СРЈ у геопростору Балканског полуострва, и 7) положај СРЈ у односу на значајне енергетске и сировинске потенцијале у ближем и даљем окружењу.

Елементи војногеографског положаја Савезне Републике Југославије

Питање изградње „новог светског поретка“¹ наметнуто је због подељености у свету, засноване на идеолошкој и политичкој конфронтацији и нуклеарном паритету суперсила, под дејством асиметрије у њиховој економској снази и значајним предностима плуралитичких друштава над монолитиним друштвима. На стварање вакуума између старог и новог система односа утицало је више елемената, а најзначајнији су:

1) Слом система биполаризма суочио је водеће светске силе, па и читав свет, са комплексом нових проблема, чије је решавање или санирање основ изградње „новог светског поретка“. То су: нова међународна „подела рада“ у корист развијених и богатих; нови економски поредак, „успостављен“ на развијеним технологијама САД, Западне

¹ Изградња новог светског поретка, подразумева изградњу нових односа међу државама, на бази поштовања ауторитета великих и моћних. Одвија се у три фазе: 1) разбијање социјалистичко-комунистичких система у свету, 2) реализација доктрине „Партнерство за мир“ и 3) успостављање униполарно-монополарног света на основу војне и економске моћи Сједињених Америчких Држава.

Европе, Јапана и донекле Кине; све већи утицај војноиндустријског комплекса развијених земаља, посебно САД, на политичке одлуке; потреба за већ оскудном сировинском базом и енергијом у развијеном свету и решавање ратних сукоба и криза у свим деловима света према интересима великих сила.

2) Поремећени односи снага у свету и противуречни интереси водећих сила омогућили су да се брзо и лако приђе конципирању Новог светског поретка, којим треба да се изразе њихови посебни и заједнички интереси и визије.

3) Неравноправан положај две суперсиле (САД и Русија), јер је распадом бившег СССР-а Русија изгубила своју сферу утицаја, а САД попримају све више, улогу светског жандарма. Маргинална улога у свету у наредном периоду неће одговарати Русији, али модалитети њеног утицаја и сфере деловања још увек нису препознатљиви.

4) Водеће западне силе – САД, Европска унија и Јапан, у многим сферама међусобних односа, па и због узајамних светских аспирација, све чешће долазе у колизију.

5) Појам „равнотежа интереса“, у савременом међународном контексту, појављује се као пандан појму „равнотежа снага“. Наметањем „новог светског поретка“ САД теже, кроз „равнотежу интереса“, да се прикажу као једини чинилац у свету који може да одлучује о свим значајним питањима везаним за међународну заједницу.

6) Промене у деловању ОУН² наговештене су отвореним неслагањем међу чланицама у решавању најзначајнијих светских проблема, посебно у вези с ратним сукобима и жариштима.

Очигледно је да се процес стварања „новог светског поретка“ одвија на штету малих и неразвијених земаља, па и СРЈ, исцрпљивањем њихове скромне економске моћи, покушајима нарушавања њихових виталних потенцијала и ефектива и комадањем њиховог геопростора на мање делове ради лакше контроле. Конкретан пример таквог поступања светских моћника јесте распарчавање геопростора СФРЈ искључиво ради остваривања сопствених интереса и циљева на геопростору Балкана.

Положај Савезне Републике Југославије на Земљи као планети

Геопростор СРЈ налази се на северној Земљиној хемисфери и у целини припада северном топлотном појасу. Кроз његову најјужнију тачку, која се налази на Малој ади на ушћу реке Бојане у Јадранско море, пролази упоредник 41°50'32" северне географске ширине. Кроз

¹ У т. 7, чл. 2. Повеље УН наглашено је да „нико нема право мешања у унутрашње послове других држава“ (Б. Ниничић, *Проблеми суверености у Повељи и пракси УН*, ИМПП, Београд, 1962).

крајњу најсевернију тачку, која се налази 10 *km* северно од Суботице, пролази упоредник 46°11'25" северне географске ширине. Разлика између најјужнијег и најсевернијег упоредника на геопростору СРЈ износи 4°20'53" (488 *km*).

Такав географски положај утиче на разноврсност климе и, заједно с обликом Земље, доводи до разлика у трајању дана и ноћи између крајњих јужних и северних делова Земље, што се може одразити на услове за подршку снага из ваздушног простора и на опште услове дејства Војске Југославије (ВЈ). Ту чињеницу треба узимати у обзир приликом прорачуна времена за борбена дејства и планирања у миру и рату. Будући да упоредник 45° пролази кроз северни део геопростора СРЈ, приближно линијом Моровић – Рума – Вршац, већи део територије СРЈ (територија и акваторија) налази се ближе екватору, а мањи део је ближи Северном полу. То, такође, указује на постојање повољних услова за живот и рад и за све друге човекове активности, па и за вођење оружане борбе и рата у целини. Полазећи од географске ширине и дужине геопростора СРЈ, највероватније време почетка агресије на СРЈ јесте крај зиме, пролеће и лето.³

Најзападнија тачка СРЈ налази се на раскрсници путева северно од села Пријевор (на граници према БиХ). Кроз ту тачку пролази меридијан 18°26'04" источне географске дужине. Најисточнија тачка је врх Сребрена глава на Старој планини, а кроз њу пролази меридијан 23°0'42" источне географске дужине. Разлика између најзападније и најисточније тачке износи 4°34'38" (328 *km*). То условљава ранији излазак и залазак Сунца у источним деловима земље. Разлике се узимају у обзир при проценама и планирању везаном за послове и радње које треба истовремено обављати на целокупној територији СРЈ (постојање видног времена за авиоподршку). Такве географске дужине указују да се СРЈ налази у средњоевропској часовној зони.

У односу на копно и море, геопростор СРЈ има полукоонтинентална обележја. Због тога је СРЈ полукоонтинентална или коонтинентално-поморска земља. Већим делом геопростор СРЈ везан је за коонтиненталну масу јужне Европе, па има претежно коонтинентална обележја. Међутим, геопростор СРЈ излази и на море, па има обележја и поморског положаја. Полукоонтинентални положај СРЈ условљава складан развој свих видова оружаних снага (КоВ, РВ и ПВО и РМ). Сваки део геопростора (амбијент) – копно, море и ваздушни простор, када је у питању одбрана земље, има стратегијски значај, што указује на потребу сталног јачања и модернизације свих видова оружаних снага, зависно од потреба и материјалних могућности.

³ Косовска битка (1389) започета је у јуну, Први српски устанак (1804) у марту, напад на Југославију 1941. у априлу, а устанак у Југославији 1941. у јулу.

Положај Савезне Републике Југославије у европском геопростору

Савезна Република Југославија се налази у геопростору Европе.⁴ Положај њеног геопростора је веома сложен и зависи од бројних чинилаца, од којих је један од најзначајнијих војногеографски чинилац. Наиме, мале и неразвијене земље не могу да траже ослонац у технолошким, већ претежно у географском чиниоцу, односно у одговарајућем груписању снага. Најзначајнији елементи који одређују положај СРЈ у геопростору Европе јесу:

1) Савезна Република Југославија се налази изван геопростора централне Европе (централноевропско војиште),⁵ односно изван највеће концентрације ратног потенцијала и зоне дејстава могућих главних снага на европском геопростору, па није реално очекивање употребе главних конвенционалних и нуклеарних снага преко геопростора СР Југославије. Са тог становишта повољнији је њен положај и смањена осетљивост, мада не треба занемарити чињеницу да се тај геопростор налази на јужном крилу европског геопростора. Осетљивост положаја СРЈ може, мање или више, да се повећава, пре свега у смислу маневарског простора (на пример, као у завршним операцијама у Другом светском рату на основу дунавског стратегијског правца). Значајна је чињеница да се СРЈ налази у геопростору који је осетљив на локалне и регионалне ратове, што га чини једним од најосетљивијих региона света.

2) После нестанка биполарне Европе Северноатлантски пакт, на челу са САД, интензивирао је просторно повезивање највећих и најзначајнијих концентрацијских просторија на европском геопростору: 1) немачко-пољске низије, 2) Панонске низије, 3) северноиталијанске низије, 4) доњодунавске низије, и 5) источноевропске низије. На наведеним геопросторима могу да се концентришу стратегијске оружане групације за извођење агресије на СРЈ, а на њима постоје услови и за дејства са дистанце, што је елемент који повећава осетљивост и значајно смањује безбедност геопростора наше земље.

3) Савезна Република Југославија припада геопростору средње Европе у којем се по значају издвајају панонска и дунавска компонента. У том геопростору СРЈ има „тампонски положај“ између развијеног западног и северног и неразвијеног јужног дела. Веома је значајна економска компонента њеног положаја у Панонској низији, као најзначајнијој житници и најпроходнијем делу земље. Југославија је и по-

⁴ Р. Марјановић, *Општа војна географија са Европским ратиштем*, ВИЗ, Београд, 1983, стр. 229–246.

⁵ Према регионалној војногеографској подели европско ратиште обухвата девет војишта: арктичко, северноевропско, централноевропско, северноатлантско, јужноевропско, источноевропско, средоземно, северноафричко и блискоисточно војиште.

дунавска земља, што има општи и, посебно, економски и војни значај, јер је непосредно повезана са свих осам подунавских земаља.

4) Кориштењем за потребе НАТО-а геопростора суседних земаља: Албаније, Бугарске, Румуније, Мађарске, Македоније, Хрватске и БиХ изведено је стратегијско окружење геопростора СР Југославије. Тиме су затворени излази са југословенског геопростора ка осталим деловима европског геопростора, од којих су најзначајнији: 1) Отранска врата, 2) Моравско-вардарска удолина, 3) долина реке Нишаве, 4) долина реке Дунава, 5) панонски природни отвор, и 6) долина реке Саве. Тиме је угрожена безбедност и максимално повећана осетљивост СР Југославије.

5) Све већи значај добијају геопростори Мађарске и Бугарске као најзначајнији пољопривредни и привредни макрорегиони европског геопростора. На њима је могућ дужи боравак стратегијских групација уз потпуно обезбеђење прехранбеним артиклима, ратним материјалом и ремонтом највишег степена. То су, на геопростору средње и јужне Европе, веома значајне стратегијске концентрацијске просторије за дејства ка геопростору СР Југославије. Те две земље, у евентуалној агресији на СРЈ, спремне су да своје геопросторе ставе на располагање НАТО-у и великим силама, посебно Сједињеним Државама. Са њихових геопростора изводе повољни правци дејства ка СРЈ, с могућношћу потхрањивања јаким оружаних групација из дубине које би, такође, дејствовале на тим правцима.

6) Повећана је дубина и остварена физичка веза с геопростором јужног крила НАТО-а преко геопростора Аустрије, Мађарске, Румуније, Бугарске, Македоније, Словеније, Хрватске и БиХ, што у периоду биполарне Европе није било могуће. На тај начин је јужно крило НАТО-а постало компактније и повезаније. Стварањем база НАТО-а на територијама суседних земаља: Албаније (Драч и Валона), Бугарске (Варна и Пловдив), Мађарске (Капошвар), Македоније (Криволак) и Хрватске (Сплит и Ријека), и коришћењем њихових геопростора за могућа дејства ка југословенском геопростору, угрожена је наша безбедност.

7) За положај СР Југославије посебан значај имају природни отвори на европском геопростору: 1) моравска врата (повезује јужне и централне делове европског геопростора), 2) дунавски пролаз (веза између јужне и централне Европе), 3) сицилијански пролаз (веза између западног и источног басена Средоземног мора), 4) Отранска врата (веза између Јадранског и басена Средоземног мора), 5) Ихтимански пролаз (веза између Софијске и Маричке котлине) и 6) Фокшанска врата (веза између доњодунавске и источноевропске низије). То су објекти који имају стратегијски значај: кроз њих се могу усмерити јаке снаге за дејства ка југословенском геопростору, што изузетно повећава његову осетљивост.

Положај Савезне Републике Југославије у геопростору јужне Европе

Савезна Република Југославија има централни положај на јужно-европском геопростору и чини његову јужну капију. Са њеног геопростора и ка њему могућ је маневар јаким оружаним саставима ка панонској, северноиталијанској и доњодунавској концентрацијској просторији и осталим деловима јужноевропског геопростора. Може се очекивати да би главне снаге на том геопростору биле усмерене преко СРЈ чак и када рат не би почео на њеном геопростору или у њеном непосредном суседству. У вези с дејствима с афричког копна, јужноевропски, средоземни и северноафрички геопростор разматрају се као једна оперативно-географска целина (војишта у јужној Европи), што још више усложњава положај југословенског геопростора. Савезна Република Југославија има осетљив положај на геопростору јужне Европе и због тога што се налази између панонског и јадранског, егејског и панонског и панонског и црноморског басена.

На геопростору јужне Европе може се издвојити више стратегијских праваца дејства који изводе преко југословенског геопростора. На геопростору суседних држава и у ширем окружењу најзначајнији су:

1) *Дунавски* стратегијски правац дејства, са баварско-панонским и шлезејско-панонским оперативно-стратегијским правцем дејства. Правцем дејства преко Панонске низије, посебно преко мађарског геопростора, могуће је извођење јаким снага ка југословенском геопростору.

2) *Падско-украјински* стратегијски правац дејства, са северноиталијанским и апенинско-украјинским оперативно-стратегијским правцем дејства. У зони тог правца дејства издваја се и један самостални операцијски правац дејства – апенинско-црногорски. Тај правац у целини захвата геопростор СРЈ и тиме усложњава његову безбедност.

3) *Малоазијско-панонски* стратегијски правац дејства, са доњодунавско-панонским и егејско-панонским оперативно-стратегијским правцем дејства. Правцем дејства у захвату вардарско-моравске природне проходне зоне (удолине) и долине реке Нишаве могуће је извођење јаким снага ка југословенском геопростору, што га чини веома осетљивим.

Са геопростора суседних држава, бивших република СФРЈ, изводе значајни правци дејства ка геопростору СРЈ, а најзначајнији су:

1) *Западни* стратегијски правац дејства, са три операцијска правца дејства: похорско-славонским, босанско-моравским и приморским правцем. Наведени операцијски правци дејства изводе с апенинског геопростора, преко Славоније, крашких поља и заравни БиХ и приморског јадранског дела, ка југословенском геопростору, што усложњава безбедност и повећава његову осетљивост.

2) *Јужни* стратегијски правац дејства, с апулијско-косовским и вардарским операцијским правцем дејства, који с албанског и македонског геопростора изводе ка југословенском геопростору. Демографски чинилац усложњава осетљивост та два суседна геопростора, а тиме и геопростор СР Југославије.

3) *Апенинско-црногорски* самостални операцијски правац дејства који, преко јадранске акваторије, изводи ка југозападном делу југословенског геопростора.

Бројни могући стратегијски и оперативно-стратегијски правци дејства који изводе преко и ка геопростору СРЈ указују на његов значај и осетљивост на геопростору јужне Европе.

Положај Савезне Републике Југославије у односу на важне међународне комуникације

Геопростор СРЈ пресецају, или се налази у њиховој непосредној близини, бројни важни међународни снопови или правци комуникација. Преко тог геопростора изводи један од најзначајнијих уздужних снопова комуникација: Берлин – Беч – Будимпешта – Београд – Софија – Истанбул – Блиски исток, са краком ка Егејском басену. Он повезује техничко-технолошки развијену Европу, чије су сировине значајно исцрпене, са неразвијеним, али сировинама богатим Блиским и Средњим истоком. Значајан је и снап комуникација 45. паралеле, који изводи из јужне Француске, преко Ђеновског и Тршћанског залива и северних делова СРЈ (Моровић – Вршац), ка Украјини. Тај снап пресеца северне, најпроходније делове геопростора СРЈ, чиме се усложњава питање њене безбедности и геопростор чини веома осетљивим.

Веома значајни балкански снап комуникација: Љубљана – Загреб – Београд – Софија – Пловдив, са краковима за Сарајево, Букурешт, Скопље и Атину, такође пресеца геопростор СРЈ, као и дунавски речни пловни пут, који повезује, преко канала Рајна – Мајна – Дунав, северноморски са црноморским басеном. Атлантски поморски пловни пут има посебан утицај на геопростор СРЈ, а непосредно је, преко Гибралтара, повезан са средоземним поморским пловним путем. Наведене комуникације значајно усложњавају безбедност и осетљивост геопростора СР Југославије.

Атлантско - средоземно - индијски поморски пловни пут је веома значајан због тога што према њему, преко јадранског, егејског и црноморског крака поморског пута, гравитира геопростор СР Југославије. Преко Гибралтара, Сицилијанског пролаза, Суецког канала и пролаза Баб ел Мандеб повезано је Средоземно море с Атлантским и Индијским океаном. На тај начин је СРЈ присутна у ширем геопростору Медитерана, Азије и Африке. Преко геопростора СРЈ прелазе и

бројни ваздушни коридори, што, такође, повећава његову осетљивост и усложњава проблем безбедности. Усвојени концепт брзих пруга у Европи, којим је обухваћен и геопростор СРЈ, додатно усложњава његов општи положај.

Све наведене комуникације и комуникацијски правци с економског аспекта позитивно утичу на положај СР Југославије. С војногеографског становишта, наведене међународне комуникације усложњавају положај, повећавају осетљивост и смањују безбедност геопростора СР Југославије.

Положај Савезне Републике Југославије у геопростору Средоземља

Савезна Република Југославија у целини припада геопростору Средоземља⁶ јер гравитира ка Егејском и Црном мору, а излази на Јадранско море. Међутим, за геопростор СРЈ смањен је значај јадранске, егејске и црноморске компоненте. Јадранска компонента нема ранији значај због затворености Отранских врата, јер је Италија чланица НАТО-а и његов експонент у извршавању свих обавеза у јужној Европи, а Албанија је уступила свој геопростор за потребе тог савеза. Те две земље у потпуности контролишу пролаз кроз Отранска врата, што значајно усложњава положај нашег геопростора. Егејска компонента је такође изгубила на значају због измењене улоге геопростора Македоније. Тиме су моравско-вардарска удолина и Солунски залив просторно затворени. Посебан значај за СРЈ има копнена база САД на геопростору Криволака, који маргинализује оперативну функцију Вардарске удолине. Значај је изгубила и Прешевска повија, која повезује Моравску и Вардарску удолину као значајне природне проходне зоне на геопростору јужне Европе. Прешевска повија има посебан значај за СРЈ због демографских карактеристика граничног појаса (шиптарско становништво насељава већи део геопростора). Смањен је значај и црноморске компоненте због тога што је геопростор Бугарске уступљен НАТО-у за његове потребе. Тако је прекинута непосредна веза између долина река Нишаве и Мораве и Софијске и Маричке котлине и геопростора Мале Азије. Такође, онемогућена је непосредна веза између Моравске удолине и геопростора СРЈ као целине и црноморског басена и турских мореуза Босфора и Дарданела.

Централни стратегијски мост између Европе и Африке (900 km) који изводи са геопростора СРЈ омогућава дејства с афричког копна и чини геопросторе СРЈ и Албаније северним стратегијским мостобраном од којег би зависило обезбеђење пролаза између та два континента. Безбедност и осетљивост СРЈ у Средоземљу повећава дубоко

⁶ Р. Марјановић, *Општа војна географија са европским ратиштем*, ВИЗ, Београд, 1983, стр. 29–33.

продирање Јадранског мора у копнени труп Европе, као централног дела европског геопростора, чиме се гравитациони геопростор Средоземља проширује до европског централног дела.

Због смањеног значаја те три компоненте Апенинско полуострво, са Сицилијом, Критом, Кипром, европским делом Турске и северним делом Африке, може имати значајно место у дејствима са дистанце ка геопростору СР Југославије.

Положај Савезне Републике Југославије у геопростору Балканског полуострва

Положај СРЈ у геопростору Балканског полуострва знатно одређује положај његовог геопростора у Европи, јужној Еворпи и Средоземљу. Савезна Република Југославија се налази на споју три континента, а најкраћи путеви воде преко њеног геопростора. Због различитих чинилаца, међу којима су најзначајнији комплексна етничка структура становништва и историјски чиниоци, тај геопростор је изузетно осетљив на регионалне и локалне сукобе различитог интензитета.

Положај СР Југославије на Балканском полуострву одређен је: величином њеног геопростора, јер је међу највећим балканским земљама; централним маневарским геопростором (Краљево – Приштина – Скопље – Софија – Ниш), који је претежно у саставу СРЈ, из којег се природне проходне зоне разилазе у свим правцима; Београдом као капијом Балкана; припадањем СРЈ, у целини, Моравске удолине као најзначајније природне проходне зоне између Панонског и Егејског басена, и бројношћу становништва. Стратегијски објекат Београд је северна капија Балкана и налази се на осетљивом панонском природном отвору. Због тога СРЈ има веома неповољан и крајње осетљив положај у европском геопростору и његовим значајним деловима.

Положај Савезне Републике Југославије у односу на значајне енергетске и сировинске потенцијале у ближем и даљем окружењу

Положај СРЈ у односу на важне енергетске и сировинске потенцијале на европском и другим геопросторима у макроокружењу веома је осетљив и сложен. Таквим га чине: 1) близина наведених потенцијала; 2) пролазак квалитетних комуникацијских праваца преко или у непосредном суседству наше земље; 3) потреба коришћења енергије и сировина из басена у којима се налазе, и 4) утицај на осетљивост и безбедност нашег геопростора.

Најзначајнији индустријски капацитети су груписани у западној Европи, средњој Европи, делимично јужној Европи и источној Европи. Значајни капацитети размештени су у кавкаском и каспијском басену и на Блиском и Средњем истоку. Најзначајнији потенцијали (рударски) смештени су у следећим басенима: француско-белгијском, рурско-сарском, средњонемачком, доњолужичком, северночешком, ђеновско-северноиталијанском, бечком, шлезејском, матранско-балатонском, трансилванијско-олетнијском, московском, дњепропетровско-никополском, донецком, софијско-пловдивском, кавкаском, каспијском, левантском, месопотамијском, блискоисточном и северносахарском басену. С привредног становишта, повезаност значајних сировинских капацитета на геопростору СРЈ с наведеним басенима у Европи и свету позитивно се одражава на даљи укупан развој земље, док с војногеографског гледишта неповољно утиче на општи положај у ширем геопростору.

Највећи утицај на сложеност положаја СРЈ у односу на значајне енергетске потенцијале имају нафтни потенцијали у ближем и даљем окружењу. Ти басени су: панонски (северна Мађарска), северноиталијански, егејски, источноевропски, трансилванијски, кавкаски, каспијски, блискоисточни и северноафрички басен. То су потенцијали који привлаче Европу ради обезбеђења потребних капацитета за потребе развијене и снажне властите индустрије. Значајни транспортни капацитети изводе преко нашег геопростора, као и планирани нафтоводи из каспијског басена. Све то умногоме повећава осетљивост положаја СРЈ и утиче на њену безбедност.

Закључак

Војногеографски положај СРЈ, са становишта утицаја географског чиниоца, сложен је и осетљив. Поред наведених, постоје и други елементи утицаја географског чиниоца на комплексан положај СР Југославије. Међу њима су најзначајнији: 1) рељефне карактеристике геопростора, с наглашеним утицајем орографских целина на мању или већу осетљивост геопростора, посебно у граничном појасу; 2) утицај вода, посебно јадранске акваторије и речно-каналске мреже; 3) утицај војвођанског хидрографског чвора, једног од најзначајнијих хидрографских чворова на европском геопростору; 4) утицај облика геопростора, нарочито испупчења и удубљења у граничном појасу, и 5) утицај економских односа са светом, односно повезаност и зависност привреде земље од страног чиниоца. Сви ти елементи, са војног становишта, немају значајнији утицај на војногеографски положај СРЈ у међународној заједници.

Анализирани елементи војногеографског положаја значајно утичу на осетљивост и безбедност геопростора СРЈ у ближем и даљем окружењу. Да би се смањило њихово негативно деловање треба, из-

међу осталог, предузети следеће мере: 1) обезбедити повољније место земље у међународној заједници; 2) обезбедити чланство у регионалним и међународним економским групацијама; 3) стварати повољније односе међу земљама у Средоземљу и на Балканском полуострву; 4) побољшати односе са земљама у непосредном окружењу; 5) још боље саобраћајно повезати геопростор са земљама у ближем и даљем окружењу; 6) правовремено планирати снаге за заштиту граничног појаса у миру и његову одбрану у рату; 7) обезбедити чланство у европским интеграцијама, и 8) решавати друга питања која могу да утичу на смањење осетљивости геопростора и безбедности земље. Приоритет у разматрању војногеографског положаја СРЈ треба и даље да буде њено место у геопростору јужне Европе, Средоземља и Балканског полуострва. У тим регионима СРЈ чини један од најзначајнијих геопростора са војнополитичког и геостратегијског становишта, што непосредно одређује и њен војногеографски положај.

Литература:

1. *Безбедност кроз партнерство и интеграцију*, Софија, 1996.
2. Ј. Ђ. Марковић, *Регионална географија СФРЈ*, „Грађанска књига“, Београд, 1980.
3. *Нови светски поредак и политика одбране СРЈ*, Министарство одбране СРЈ, Београд, 1993.
4. Р. Петковић, *НАТО и партнерство за мир*, „Међународна политика“, Београд, 1996.
5. С. Шушић, *Балкански геополитички кошмар*, НИУ Војска, Београд, 1996.
6. Ђ. Ниничић, *Проблеми суверености у Повељи и пракси УН*, ИМПП, Београд, 1962.
7. С. Мишовић, П. Ђурчић, *Топографија*, Полицијска академија, Београд, 1996.